
Секція І.
Конституційно-правові засади державного
та суспільного ладу в Україні та в світі:
нові виклики та сучасний стан

А. В. Виходець
студ. II курсу, спеціальність «Право»,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри конституційного
права та правосуддя О. М. Садовська

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ
ГЛАВИ ДЕРЖАВИ У ФРАНЦІЇ

Досліджувана тема є актуальною, через те, що на сучасному етапі еволюції суспільства інститут президентства грає неабияку роль у великій кількості країн світу, точніше там, де наразі відбувається розвиток та становлення органів публічної адміністрації. Інститут президентства як елемент державних органів існує більше ніж у 140 країнах-членах ООН.

У цій роботі я б хотіла розглянути особливості конституційного статусу глави держави на прикладі Франції, як однієї з європейських держав, що являється напівпрезидентською республікою та має багато спільних рис з організацією державного ладу в Україні.

Президент Франції, згідно статті 6 Конституції Франції, обирається терміном повноважень на 5 років шляхом загальних прямих виборів при таємному голосуванні. На виборах діє мажоритарна виборча система. Самі вибори проводяться у два тури. Мажоритарну виборчу систему абсолютної більшості використовують у першому турі, а у другому переважає мажоритарна виборча система відносної більшості, причому в другому турі беруть участь два кандидати, які отримали найбільшу кількість голосів.

Новообраний Президент може вступити на посаду тільки через два тижні після закінчення виборів [1, ст.6].

Президентом країни має право стати: громадянин Франції, який не позбавлений виборчих прав та володіє пасивним виборчим правом при виборах до центральних представницьких органів влади.

Голова Сенату, згідно із рішенням конституційної Ради, має право здійснювати функції президента у разі, коли є вакансія на пост президента Республіки або коли існують перешкоди, що стосуються виконання президентом своїх обов'язків. Якщо перешкоди є у голови Сенату, то функції президента отримує Уряд [1, ст.7].

Слід зазначити, що стаття 5 Конституції Франції вказує на те, що названа держава представляє собою класичну модель напівпрезидентської республіки: «Президент республіки стежить за дотриманням конституції. Він виступає гарантом і арбітром належного функціонування органів громадської влади та державного управління. Він зобов'язаний бути гарантом національної незалежності, територіальної цілісності та дотримання міжнародних угод» [1, ст.5].

Крім того, за Президентом закріплюється статус арбітра. У концепції виконання Президентом так званої «нейтральної функції», яка грає важливу роль у вирішенні спірних питань між усіма органами влади, арбітражна функція є основоположною [1, ст.7]. Ця функція виступає одним з елементів у системі розподілу влад, оскільки особливістю статусу арбітра є знаходження спільного рішення між урядом та парламентом. Найбільш яскраво вона проявляється у такому явищі, як коабітація (франц. — співмешкання, співіснування), коли складається ситуація, за якої президент Франції та прем'єр-міністр належать до різних, часто опозиційних політичних сил. Це може статися у випадку відсутності більшості пропрезидентської політичної сили у парламенті. В цьому й полягає факт співпраці та виконання президентом функції усунення конфліктів: коли останній не має фактичної підтримки більшості законодавчого органу, та змушений розподіляти свої повноваження з главою уряду. Як наслідок, відсутній чіткий розподіл повноважень президента і прем'єр-міністра у Конституції Франції [3].

Крім того, до компетенції президента входить повноваження у сфері управління. Він займається призначенням на посаду прем'єр-міністра та інших членів уряду за пропозицією останнього, приймає відставку попереднього уряду, на що вказує 8 стаття Конституції Франції [1, ст.8].

Незважаючи на все, глава держави зобов'язаний прислухатися до парламентської більшості та народу під час вирішення політичних питань. В іншому ж випадку може бути спричинена політична криза, якщо постане питання про довіру уряду після його формування. Уряд несе обмежену парламентську відповідальність перед нижньою палатою, яка реалізується шляхом прийняття резолюції осуду (вотум недовіри).

Рада міністрів — так іменується уряд у повному складі. Головою Ради міністрів є президент. Збирати уряд має право і прем'єр-міністр. В такому разі, коли президент відсутній, засідання мають назву Кабінет міністрів. На прем'єр-міністра покладено досить широке коло повноважень, адже він є відповідальним за національну оборону, виконання законів, взаємодію з парламентом.

Акти, які видає уряд, є підзаконними та президент повинен їх підписати [1, ст.13]. У ряді випадків, вказаних в Конституції, уряд має право просити у парламенту дозвіл на здійснення заходів, що відносяться до сфери регулювання закону, внаслідок видання ордонансів (актів, які мають силу закону) протягом певного проміжку часу [1, ст.38].

До повноважень президента входить також головнокомандування збройними силами, тобто він є головою вищих військових рад, має право призначати осіб на військові посади. Відповідно до статті 16 Конституції Франції 1958 р., у разі, коли над незалежністю нації, цілісністю території Республіки, її інститутами нависає серйозна небезпека, а конституційні державні органи припиняють нормально функціонувати, Президент Республіки, після офіційної консультації з Прем'єр-міністром, головами палат, а також з Конституційною радою повинен вжити певні заходи для усунення загрози [4, с. 671].

Президент разом із прем'єр-міністром може призначати на цивільні та військові посади. Він володіє певними повноваження-

ми, пов'язаними із судовою владою, адже глава держави, згідно із Конституцією, є гарантом її незалежності. Не слід забувати, що президент є головою Вищої ради магістратури та до його повноважень входить призначення свого заступника до названого органу. До повноважень цього органу належить контроль щодо призначення на посади суддів і прокурорів, а також здійснення дисциплінарного провадження щодо них. Крім того, на президента покладено право помилування, яке він здійснює разом з Міністром юстиції та Вищою радою магістратури [4, с. 672].

Французька Конституція вказує на тісну взаємодію президента та глави уряду. Прем'єр-міністр, а іноді, коли виникає потреба, й відповідальні міністри, контрасигнують майже усі акти Президента Республіки [1, ст.19].

Якщо згадати про політичну відповідальність президента Франції, то варто вказати на те, що він її не несе. Це означає, що у випадку, коли його політика наносить шкоду чи призводить до невдоволення, то, у принципі, немає способів застосувати до нього санкцій чи звільнити з посади [1, ст.68]. Навіть якщо дії президента викликають незадоволення у парламенту, то не існує правил, відповідно до яких можна було б змусити Президента піти у відставку.

Насамперед варто мати на увазі, що президент може втратити свої повноваження, якщо його було визнано винним у вченні державної зради чи іншого тяжкого злочину, та звичайно ж у випадку звільнення за власним бажанням. У разі втрати президентом свого мандату, його повноваження переходять до голови верхньої палати парламенту — сенату. Обвинувачення президенту можуть пред'явити дві палатами парламенту абсолютною більшістю голосів. Далі розгляд справи переходить до спеціального Високого суду правосуддя. Якщо президент визнається винним, то він втрачає свої повноваження [1, ст.68].

Незважаючи на те, що термін «державна зрада» у більшості країн має чітко визначений зміст, який охоплюється окремим складом злочину та за який передбачено кримінальне покарання, відносно президентських дій нерідко застосовується дещо інша інтерпретація. Вона передбачає зміщення акцентів з кримінально-правової до політико-правової відповідальності.

Схожу думку висловлює й М. Дюверже. Він пише, що «державна зрада» знаходиться на межі політики та права. Мова йде про політичний злочин, що полягає у зловживанні своїми обов'язками шляхом дій, що суперечать 175 Конституції і вищим інтересам країни»[6].

На мою думку, особливої уваги заслуговує з'ясування місця президента та його повноважень у трикутнику законодавчої, виконавчої та судової влади. У Французькій Республіці президент є фактично керівником Уряду за наявності особливої посади прем'єр-міністра [5]. Переважна більшість актів президента Французької Республіки скріплюється міністрами або прем'єр-міністром. Це являє собою додатковий стабілізуючий елемент у системі розподілу влад.

Для державного розвитку Франції періоду новітнього часу характерне посилення виконавчо-президентської гілки влади, при збереженні деяких форм парламентського контролю. Сильна президентська влада і налагоджений механізм парламентського контролю за його діяльністю дозволяє віднести Францію до держав зі змішаною формою правління — напівпрезидентської республіки. Ця форма правління, за визначенням М. Дюверже, тяжіє або ж до президентської, або ж до парламентської моделі [6].

У липні 2008 року у Франції була проведена конституційна реформа. Ініціатором вважається президент Франції Н. Саркозі. Липнева реформа 2008 року мала на меті вирішення 3 питань: посилення ролі парламенту, посилення контролю над виконавчою владою та розширення переліку прав громадян. Ця реформа торкнулася також й повноважень глави держави.

Хоча Президент в V Республіці грав велику роль та мав неабиякі права, конституційна реформа 2008 року дещо обмежила повноваження глави держави. До цих обмежень можна віднести те, що тепер реалізація права помилування може відбуватися тільки в індивідуальному порядку (ст.17). Також було обмежено право президента призначати ряд посадових осіб, як наприклад, членів Конституційної Ради (ст. 13, 56). Крім того, було закріплено, що президент не має права займати посаду більше, ніж два рази по-

спіль (ст.6). Та, незважаючи на всі обмеження, реформа 2008 року надала президенту республіки право звертатися до парламенту з посланнями (ст. 18). Отже, незважаючи на те, що конституційна реформа дещо змінила повноваження глави держави, можна точно сказати, що президент Франції, як і раніше, грає провідну роль в державі та не залишає пост центральної фігури в країні.

На мою думку, президент Франції грає велику роль в управлінні державою. Нормами французької конституції закріплено, що президент, як глава держави має право призначати прем'єр-міністра, за поданням прем'єр-міністра призначати інших членів уряду, головувати в Раді міністрів, видавати укази і декрети, підписувати ордонанси. Крім того, президент укладає міжнародні договори, є головою Збройних сил, здійснює право помилювання та виконує низку не менш важливих функцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція Французької Республіки. Сайт Національних Зборів Франції. URL: <http://www.assemblee-nationale.fr/english/> (дата звернення: 10.03.2020 р.).
2. Белов Д. М. Порівняльно-правовий аналіз інституту президентства в Україні та Франції: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. КНУТШ. К., 2005. С. 197.
3. Административное право зарубежных стран: Учебное пособие / Под ред. А. Н. Козырина. М.: Спарк, 1996. 229 с.
4. Конституция Французской Республики. *Конституции государств Европейского Союза / Под общей редакцией Л. А. Окунькова*. М.: Издательская группа Инфра. М., Норма, 1997. С. 665-682.
5. Пухтецька А. А., Ославський М. І. Організація державного управління в європейських країнах. *Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / За заг. ред. Авер'янова В. Б. К.: Юстініан, 2007. 287 с.*
6. Duverger M. A. New Political System Model: Semi-Presidential Government. *European Journal of Political Research*. 1980. № 2 (8). P. 167.